

Co oči nevidí

Jiří Žáček, autor „pravoúhlé“ poezie a mistr aforismů

Jsou dvě protichůdné skupiny osob, v ideálním případě osobností, o kterých je složité načrtnout sice letmý, ale přece jen dostatečně vypovídající portrét. Ti první se cílevědomě straní médií a publicity, neposkytují rozhovory, nečelí mikrofonům či kamerám, takže je velmi obtížné je věrohodně, natož šťavnatě zobrazit. Příkladem nad jiné budiž Milan Kundera s jeho přesvědčením, že vše říká jeho dílo, jehož je jen „bezvýznamným“ předkladatelem, tlumočníkem. A pak jsou ti druzí, kteří naopak zaplavují noviny, rozhlas, televizi a především sociální sítě detaily o svém životě, kterých je tolik, že dříve či později pozbývají na zajímavosti, a stávají se nepoužitelnými.

TEXT: JIŘÍ VEJVODA, FOTO: ARCHIV JIŘÍHO ŽÁČKA

Někde uprostřed, uměřeně, se nalézají dostupné podklady o tvorbě i životě básníka, spisovatele, překladatele a tvůrce aforismů jménem Jiří Žáček. Podobně jako je jeho vlastní dílo rozměrné, ale zároveň obdivuhodně vyrovnané a dodržující vysoko nastavenou laťku, existuje též kvalitní veřejné svědectví o jeho názorech, výpovědích, vzpomínkách. Při psaní tohoto článku bylo tedy možno čerpat ze dvou tematických zdrojů. Jedním jsou – za všechny ostatní – tři duchaplné Žáčkovy rozhovory. S redaktorkou Lenkou Vrtiškovou Nejezchlebovou pro Magazín č. 2/2016, s moderátorkou stanice Rádio Praha Kateřinou Kubalovou ze srpna téhož roku a s publicistou Michalem Bystrovem pro

Deník s datem 8. 8. 2021. Druhý pramen poznání pak poskytují výpovědi vytvořené samotným Jiřím Žáčkem, například pro vzdělávací portál Čítárny, čerstvě ze 30. 3. 2023. A samozřejmě básníkův web www.jirizacek.cz, na němž od roku 2004 pečlivě zaznamenává fakta týkající se jeho práce a pobaveně glo-suje události ze svého života.

Když se na podzim 2005 blížily Žáčkovy šedesátiny, nabídl o sobě na tomto svém webu různorodé informace. Poreferoval o vydání svých čtyř knih včetně té, která byla pod názvem Kočkování určená „pro malé i velké milovníky koček“. Z prostředí Jizerských hor, kam se už dlouho uchyluje, se podělil o své Desatero svátečního houbaře. Kromě bodu 5,

který potvrzuje obecný poznatek, že „lesem se chodí potichu, aby se houby nestačily ukrýt“, se s námi v prvním a třetím bodu dělí o další poznatky. Například: „Houby se nedají ochočit, rostou si, kde chtějí, kdy chtějí a jak chtějí.“ Anebo: „I když si přivstaneš, vždycky se najde otrapa, který projde tvou trasou pět minut před tebou.“ De facto aforismem je pak finální postřeh, že „chodit na houby s nůši je známka přehnaného optimismu“.

Ten je mimochodem pro Žáčka čímsi, co radno potěžkávat opatrně, s odstupem, až nedůvěrou. „Kde je optimismus povinný, tam je zapotřebí pesimistů,“ zaprovokoval si už kdysi dávno. Víc mu ale odjakživa pije krev lhaní. V aforismech je

Foto: Tomáš Krist

tepe s ironií („Lež má krátké nohy, ale rychlé auto.“) či posměchem („Ať jsi Pražák, nebo Brňák, každá lež má dlouhý frňák.“). Vraťme se ale k jeho poznámkám z roku 2005. Blíží se šesté kulatiny oslovil totiž s hlubším, závažnějším vhladem, nicméně podaným odlehčeně: „Učím se hořknout, a jsem čím dál sladší, učím se stárnout, a jsem čím dál mladší. Abych byl zdravý, začnu marodit. Proč bych měl umřít? Chci se narodit!“

Dotýkám se těmito citacemi jistě dvojznačnosti, kterou v bezpočtu Žáčkových básní vnímám, cítím. Jako by po svém volně navazoval na dávný Chaplinův bonmot, výstižný ve své stručnosti: „Humor je nejvyšším stadiem smutku.“ Anebo jako by oživil svými verši Máchův pověstný verš „na tváři lehký smích, hluboký v srdci žal“. Aniž bych se chtěl nořit do hloubi Jiřího duše, připadá mi, že mimo jiné i v této rovině se odvíjí jeho důvěrný vztah mezi čtenářem

a tvůrcem, básníkem. Copak každý z nás nenosí po většinu života masku, kterou zakrývá své opravdové pocity? Nesvádí každý ve svém nitru boje, o kterých ostatní nemívají tušení? Žáčková poezie je zdánlivě lehoučká, vzdušná, ale má v sobě po mém soudu podtóny sahající od melancholie po nostalgii.

Když bylo v roce 2020 básníkovi pětasedmdesát, svěřil se svému veřejnému deníčku s tím, jak zareagoval na výzvu doby: „Většinu času jsem strávil na chalupe ve Frýdlantu, tam to má koronavirus trochu z ruky.“ A připomněl, že mu vyšly dvě knížky – jedna pro dospělé (Kdo učí ptáky zpívat), druhá zdánlivě jenom pro děti (Nůše plná pohádek poskládaných od řádek). Letos na jaře pak na svůj web umístil vlastní fotografii s kvetoucími tulipány v náručí. Poslal je Jiřímu Suchému – a ten hravě odpověděl stejnou fotkou. Vznikla tak spon-tánně tradice pojmenovaná Posel jara.

**Na mé poezii musí
být vidět, že ji
psal inženýr. Je
méně kudrnatá
a víc pravoúhlá.**

Narozen 6. listopadu 1945 (a tedy počat ještě za druhé světové války) v Chomutově, prožil Jiří Žáček dětství a mládí ve Strakonících, kam se rodiče přestěhovali. Navzdory tuhému příkrovu 50. let, o němž jako malý chlapec nemohl mít povědomí, to pro něj byly časy plné dovádění: „My jsme pořád lítali venku. Nejradší jsem byl s kamarádkama a vymýšlel a prováděl lumpárny. Strakonice jsou proletářské město, moji spolužáci většinou skončili v osmý třídě

Renata Drössler a Jiří Žáček v Jazz Docku

a šli makat. Máma taky dělala ve fabrice, táta skončil jako ekonom.“ Už na průmyslovce začal Jiří takzvaně tvořit: „Psal jsem epigramy na spolužáky a na kantory. Za to jsem ovšem dostal důtku.“

Psal jsem epigramy na spolužáky a na kantory. Za to jsem ovšem dostal důtku.

Jak už to bývá, když se doma svěřil, že by jednou chtěl vydat básnickou sbírku, pečlivá maminka ho od toho zrazovala: „Měla starost, abych se uživil a byl slušnej člověk...“ Přestože ji neposlechl, na svoji rodinu vzpomíná rád – a s výčitkami k sobě samému: „Já jsem byl takovej pitomec, že když jsem byl mladej, víc mě zajímaly dobrodružný knížky než vyprávění rodičů a prarodičů. Dneska bych za to dal všechno, co mám, kdybych je mohl vyzpovídat. Zajímá mě všechno, jak žili, který rodinný fámy jsou pravdivý a který ne. O babičce Andule se vykládalo, že za ní chodil oficír a dědečka vyhodil z okna. Ale to myslím, že nebyla pravda, dědeček byl urostlej a asi by se nedal.“

na poezii, považuju za svůj největší literární úspěch.“

Narodily se jim dvě děti, Markéta je dnes učitelkou, Jakub hercem. Jak to, že spolu tak dlouho vydrželi? „Náš vztah prošel různými etapami euforií a krizí, ale nikdy nás nenapadlo se rozejít. Než se dva svěhlaví samotáři naučí respektovat partnera, tak to nějakou dobu trvá. Ale když si navzájem voní a mají dobrou vůli, tak se v té manželské hře z protihráčů změní ve spoluhráče. Dokonce jsme se naučili harmonicky stárnout, což není tak docela obvyklé.“

Jenže jak roky šly, vnikla poťouchlou škvírou osudu do jejich manželství disharmonie. Psal se rok 2005,

když Jiří Žáček, dlouhodobě těžký kuřák, vážně onemocněl. „Tužil jsem, že něco není v pořádku. Zdály se mi sny, kdy mi tělo dávalo znamení, že něco dělám blbě. Chodil jsem bos ve střepích a pak jsem si je musel z chodidel vyndávat.“ Diagnostikovali mu rakovinu hrtanu. Po operaci se musel učit znovu mluvit. „Odborně se to jmenuje jícnová řeč. A učil jsem se špatně. Když mě paní doktorka na foniatrii učila, tak jsem to lajdal.“ Nevadí mu se k tomu dnes vracet, mluvit o tom? „Rakovina výrazně ovlivnila můj život, ale nebojím se o ní mluvit, nemám důvod ji vytěšňovat. Úspěšnou operaci беру jako druhé narození. Tenhle přístup má tu

přednost, že si mohu ještě dlouho připadat mladý.“

Hodně mu pomáhalo, jak se k problému postavila jeho žena, povoláním textilní výtvarnice a také ilustrátorka Jiřího básní, včetně výboru jeho lyrické poezie s názvem Co oči nevidí, rozděleného do více než tuctu ucelených částí mapujících jeho tvůrčí vývoj. Eva nejenže manželka v nemocnici navštěvovala, ale prozíravě rozvíjela plány o tom, co budou dělat v budoucnu. Čímž ho podprahově ujišťovala v tom, že malér přežije. Bohužel několik let poté zemřela ona sama... Chybí mu? „A jak! Moje žena byla můj nejlepší kamarád, a v noci kamarádka. Rozumět si v posteli, to je snadné, ale

Maminčinu touhu, aby vystudoval cosi praktického a seriózního, ale Jiří přece jen naplnil. Tím, že v Praze absolvoval ČVUT a byl ověnčen titulem inženýra. Pár let se pak touto profesí dokonce i živil: „Asi pěti zájemcům jsem vyprojektoval rodinný domek, ale nebyl jsem žádný architekt, jen inženýrek, který někde okopčil plány, což umí každý průmyslovák. A taky jsem postavil nové středisko pro vodovody a kanalizace v Benešově u Prahy. Víc jsem toho zaplatpánbůh nestihl.“ Mnohem zásadnější je Žáčkův náhled na vlastní tvorbu, kterým v této souvislosti tvrdí: „Na mé poezii musí být vidět, že ji psal inženýr. Je méně kudrnatá a víc pravoúhlá.“

Během vysokoškolských studií se poznal se svojí budoucí ženou, s níž poté strávil čtyřiačtyřicet let společného života. „Evu jsem poprvé potkal roku 1965 v trolejbusu, který jezdil na Strahov ke studentským kolejím. Četla si Světovou literaturu a já jsem si od ní ten skvělý časopis tehdy vypůjčil, takže byl důvod se sejít znova. A když se ukázalo, že miluje poezii, pochlubil jsem se jí svými pokusy. A bylo to.“ Připadal si jako exot, jako výjimka? „Když mi bylo dvacet, bylo normální psát holkám básničky. Komu to připadá málo mužné, tomu připomínám, že středověcí rytíři byli školeni nejen v boji, ale i v psaní básní. Že jsem svou ženu Evu sbalil

Jiří Žáček na besedě v základní škole v pražském Podolí

VÝBĚR ZHUDEBNĚNÝCH TEXTŮ

Blues o spolykaných slovech, Má vlast
Michal Prokop a Framus Five

Voda voděnka
Věra Wajsarová & Minimum

Negalantní kuplet o posledním zvonění
Karel Plíhal

Kapr v kapradí, Páv a doktor Gráf
Jitka Molavcová & spol.

Má málo kuráže
Petra Černocká

Blues pro Janu K.
Jana Koubková

Basta fidi trumpeta, Tulákovy Vánoce, Zima v lese, Blues o noční tramvaji
Slávek Janoušek

rozumět si v tom ostatním, to je kumšt. Zvykám si žít sám. Ta samota je samozřejmě relativní, mám dvě děti a tři vnoučata a hodně přátel.“

Také, a možná především, svou práci. Zní až neuvěřitelně, že jeho knih se – samo sebou nejen poetických, ale včetně pohádek a učebnic – prodalo

přespříliš. Ti, co mají hroší kůži, žádají, aby měl básník kůži jako novorozeně. Básník má mít srdce na dlani, tvrdí ti, co by si rádi hryzli do cizího masa. Vtip je v tom, vážený a milý čtenáři, že to srdce na dlani je tvoje.“ A tato svá trefná slova Jiří Žáček ještě rozvinul: „Básně se píšou, mimo jiné, z vášnivě touhy vzepřít se každé definitivnosti, protože

Jiří Žáček se synem Jakubem Žáčkem

co je definitivní, je mrtvé. Poezie je trvalá vzpoura proti všemu, co život mrazí a ničí. A pořád pro mě zůstává zázračnou možností porozumět sám sobě. A skrze sebe světu.“

Nepominutelná je – zvláště v tomto časopisu – Žáčkova textařská dráha. Začala v raném mládí bezmezným obdivem k semaforické poetice a k Jiřímu Suchému, kterého dodnes považuje za svého učitele. Brzy uplyne čtyřicet let

od chvíle, kdy roku 1984 vyšlo ikonické album Michala Prokopa Kolej Yesterday, na které přispěl zlidovělou baladou Funebráci. Její správný název ovšem zní Blues o spolykaných slovech. Nedávno, v roce 2021, se ti dva ke spolupráci vrátili, protože na Michalově CD Mohlo by to bejt nebe... se objevil Jiřího text Má vlast. Skoro souběžně bylo vydáno al-

mladoboleslavského divadla Tisíc tváří Adiny, vyprávějícím příběh místní rodačky herečky Adiny Mandlové. Divadlem voněl i jiný nápad z roku 2000, o kterém obsáhle referoval 23. května portál iDNES.cz: „Premiéru bude mít v Praze na Letné ojedinělý projekt cirkusového muzikálu Pinokio. K inscenaci složil hudbu Jan Jirásek, dialogy a texty písní

je stát se nesmrtelným: „Chceš vstoupit do dějin? Očisti si boty!“ On si ty správné obul dávno – a přichází v nich k nám nenásilně, ale naléhavě. A s grácií. ☒

Jiří Žáček s manželkou Evou

napsal Jiří Žáček. Příběhem dřevěného nosáče, kterého zastupuje téměř dvacet různých loutek, se prolínají výstupy artistů, herců a zvířat přímo v manéži Originálního Cirkusu Berousek.“ Obsazení bylo ambiciózní: „Pinokiovi propůjčila hlas Jiřina Bohdalová a přímo v manéži se vystřídá řada herců – roli principála alternují Ladislav Potměšil, Martin Dejdar, Jan Novotný či David Matásek.“ Z nadějných plánů nakonec sice moc nezbylo, ale později byl alespoň vydán komplet Pinokio, obsahující knížku a nahrávku.

To nemusí trápit básníka, který je už desítky let čten a milován. Jeho čtenářům jsou blízké i Žáčkovy aforismy. „Kdo má místo mozku kalkulačku, ten má místo srdce peněženku,“ zní jeden z nich. Jiným nám Jiří sděluje, jak snadně

Od básníků se žádá přespříliš. Ti, co mají hroší kůži, žádají, aby měl básník kůži jako novorozeně. Básník má mít srdce na dlani, tvrdí ti, co by si rádi hryzli do cizího masa. Vtip je v tom, vážený a milý čtenáři, že to srdce na dlani je tvoje.

několik milionů výtisků. Když se přesně před půlstoletím, tedy roku 1973, rozhodl žít pouze literaturou, což zároveň rizikem, vyšla mu sbírka s příznačným názvem Napjatá struna. O třicet let později, v roce 2003, vycházejí Hovory s mým horším já; Hovory s mým lepším já, pak třeba Kapesní básně nebo Třetí poločas a řada dalších. Děti si – kromě jeho legendárního slabikáře – oblíbily například Hádanky a luštěniny (2004), Hrůzostrašné pohádky pro malé strašpytlíky (2011) nebo Encyklopedii pro děti 21. století (2015). Na Žáčkově kontě je rovněž jedno drama – Ptákoviny podle Aristofana – vzniklé v přelomovém roce 1989.

Doma je především tam, kde stručně a hravě pojmenuje to, co by jinému

vystačilo na povídku, novelu, možná i na román. „Co jsme?“ ptá se jednou z bezpočtu svých básní. A odpovídá sobě i nám: „Jsme jen dvě mimoběžky, ve chvíli, kdy se přiblíží, jsme ti, co věčně šlapou pěšky, jsme ti, co mlčky přihlíží.“ Lapidárnosti japonského haiku se v mých očích blíží báseň Dveře: „Za dveřmi čeká celý svět, svět ztratí a nálezů, svět věčných vart a štací. Dítě se učí odcházet a dospělý se celý život vrací.“ V pravou chvíli však odlehčí, třeba v básniček Tužka: „Záleží hlavně na tuze, jestli text dojmě, nebo raní. Tvrdá nám škrtá iluze, a měkká píše něžná psaní.“

Málokdy dává veřejně najevo, jak do hloubky o poezii přemítá. Pokud se v tomto směru přeče jen někdy otevře, má co říct. „Od básníků se žádá